

DROBTINICE IN OCVIRKI

Po vzoru slovenskih ornitologov smo v naš društveni bilten uvedli rubriko, ki je namenjena objavi posamičnih favnističnih podatkov, zanimivih opažanj in dogodkov, ki so morda "premajhni" za objavo članka, v terenskih beležnicah in naših glavah pa nanje kaj kmalu pozabimo. Zaželeni so podatki za redke in ogrožene vrste, predvsem iz območij od koder doslej niso bile znane, izjemno zgodnje ali pozno pojavljanje določene vrste, notice o nenavadnem vedenju, skratka karkoli zanimivega iz tega ali onega razloga. Podatki naj bodo čim bolj natančni, zato je nujna navedba datuma, natančne lokalitete in imena popisovalca. **Prispevke prosim pošljite na naslov: Matjaž Bedjanič, Fram 117/a, 2313 Fram.** Vljudno vabljeni k sodelovanju tudi v prihodnje!

MOŽNA POTRDIČEV OBSTOJA DRUGE LETNE GENERACIJE PRI VELIKEM RDEČEOKCU *ERYTHROMMA* NAJAS IN STASITEM KAMENJAKU *SYMPETRUM DEPRESSIUSCULUM* V SLOVENIJI?

V zadnjih letih je bilo v odonatološki literaturi objavljenih kar nekaj opazovanj, ki nedvoumno potrjujejo obstoj druge letne generacije in s tem možen bivoltini razvoj nekaterih vrst kačjih pastirjev. Medtem ko je v toplejši južni Evropi to nekaj povsem običajnega, pa je v srednji Evropi doslej bivoltini razvoj dokazan le pri maloštevilnih vrstah, npr. modrem kresničarju *Ischnura elegans*, bledem kresničarju *Ischnura pumilio*, bleščočem zmotcu *Enallagma cyathigerum*, afriškem minljivcu *Hemianax ephippiger*, malinovordečem kamenjaku *Sympetrum fonscolombii* in progastem kamenjaku *Sympetrum striolatum* (BURBACH 2000, HOESS 1999, INDEN-LOHMAR 1997, STERNBERG & BUCHWALD 2000). Večina opazovanj je vezanih na novo ustvarjene biotope, kjer je bilo možno neobičajno pozno poletno ali jesensko preobrazbo najbolj prepričljivo razložiti z obstojem druge letne generacije, ki se je v zelo kratkem času razvila iz jajčec odloženih dva ali tri mesece prej. V Sloveniji smo doslej raziskavam tega fenomena posvetili le malo pozornosti, čeprav lahko iz prikazov fenologije posameznih vrst v Atlasu kačjih pastirjev Slovenije (KOTARAC 1997) v nekaterih primerih slutimo odstopanja od ustaljenega vzorca razvoja ličink. Slednji je seveda zelo kompleksen, vrstno specifičen in odvisen od mnogih dejavnikov, kot so npr. temperatura vode, količina hrane, gostota plenilcev itd., zato podatkov o neobičajno pozni preobrazbi ne gre slepo razlagati z obstojem druge letne generacije, ampak jih je treba obravnavati širše. V nadaljevanju predstavljeni podatki tako tovrstno možnost le nakazujejo, ne pa tudi nedvoumno dokazujejo.

Veliki rdečeokec *Erythromma najas* velja v srednji Evropi za univoltino vrsto. V Sloveniji je med prvimi kačjimi pastirji, ki se pomladi preobrazijo in prva odlaganja jajčec lahko opazujemo že v prvi polovici maja. Na večini lokalitet traja obdobje letanja nekje do julija, ko velikega rdečeokca ponavadi zamenja bolj poletni mali rdečeokec *Erythromma viridulum*. Iz prikaza fenologije velikega rdečeokca v Atlasu kačjih pastirjev Slovenije (KOTARAC 1997) je lepo razvidno, da lahko vrsto izjemoma srečujemo še v avgustu in celo v začetku septembra. Ali pripadajo te živali dejansko drugi letni generaciji ni dokazano, dejstvo pa je, da je število opazovanj verjetno celo podcenjeno, saj pri pozno poletnem popisovanju rdečeokca neredko kar brez primerka v roki enostavno določimo za malega rdečeokca. V glinokopu Janežovci pri Ptuj (AS 70a1, UTM WM64) sem tako 19.VIII.2000 presenečen zabeležil pet samčkov velikega rdečeokca *E. najas*, ki so bili še v zelo dobri formi. Še bolj pa sem bil začuden leto poprej, ko sem na akumulacijskem jezeru Medvedce 14.VIII.1999 med obrežnim ščavjem zalotil tri sveže preobražene osebkke velikega rdečeokca *E. najas*. Glede na razmere, ki vladajo v jezeru (visoka temperatura vode, obilica plena...), bi bilo vsekakor možno, da so se ličinke razvile iz sredi maja odloženih jajčec in svoj razvoj zaključile v približno treh mesecih.

Tudi stasiti kamenjak *Sympetrum depressiusculum* velja v srednji Evropi za univoltino vrsto, pri čemer pa je vsaj za njegova sorodnika, progastega kamenjaka *S. striolatum* in malinovordečega kamenjaka *S. fonscolombii* znano, da lahko v ugodnih razmerah razvijeta tudi dve generaciji na leto. Stasiti kamenjak pri nas prične s preobrazbo v juliju in v drugi polovici tega meseca lahko tudi že opazujemo prva odlaganja jajčec. Izjemno pozna preobrazba me je ponovno presenetila na akumulacijskem jezeru Medvedce (AS 94a1, UTM WM 53), kjer sem dva sveže preobražena osebka stasitega kamenjaka *S. depressiusculum* zabeležil 24.IX.1999. Istočasno so okoli mene letali številni zreli samčki in samičke, ki so se veselo parili, opazoval pa sem tudi okoli 30 odlaganj jajčec. Če bi se omenjena sveže preobražena samčka razvila iz jajčec, odloženih v juliju, bi njun razvoj trajal približno osem tednov, kar je ob izjemno ugodnih razmerah vsekakor možno. Seveda pa ne gre izključiti drugih možnosti, npr. tiste, da jajčeca po zimski diapavzi vse do poletja niso prišla v stik z vodo in se je njihov razvoj pač pričel toliko kasneje...

(Matjaž Bedjanič, Fram 117/a, 2313 Fram, e-mail: matjaz.bedjanic@guest.arnes.si)

LITERATURA:

- BURBACH, K., 2000. Nachweis einer zweiten Jahresgeneration von Enallagma cyathigerum und Ischnura pumilio in Mitteleuropa (Odonata: Coenagrionidae). *Libellula* 19(3/4): 217-227.
- HOESS, R., 1999. Erstnachweis einer zweiten Jahresgeneration von Ischnura elegans in der Schweiz (Zygoptera: Coenagrionidae). *Libellula* 18(1/2): 63-68.

- INDEN-LOHMAR, C., 1997. Nachweis einer zweiten Jahresgeneration von *Ischnura elegans* (Vander Linden) und *I. pumilio* (Charpentier) in Mitteleuropa (Zygoptera: Coenagrionidae). *Libellula* 16(1/2): 1-15.
- KOTARAC, M., 1997. *Atlas kačjih pastirjev (Odonata) Slovenije z Rdečim seznamom: projekt Slovenskega odonatološkega društva*. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 205 pp.
- STERNBERG, K. & R. BUCHWALD, 2000 (ured.). *Die Libellen Baden-Württembergs Band 2: Großlibellen (Anisoptera), Literatur*. Ulmer, Stuttgart. 712 str.

OMENJANJE KAČE V LJUDSKIH IZRAZIH ZA KAČJEGA PASTIRJA: KAŽE POJAVLJANJE TAKIH IMEN NA OBSEG KULTURE ŽARNIH GROBIŠČ V PRVEM TISOČLETJU PR. KR.?

SNAKE ASSOCIATIONS IN THE EUROPEAN "DRAGONFLY" FOLK APPELLATIONS: DISTRIBUTIONAL PATTERN REFLECTING THE URNFIELD CULTURE EXPANSION DURING THE FIRST MILLENNIUM B.C.?

Boštjan Kiauta, P.O. Box 256, NL-3720 AG Bilthoven, The Netherlands

Ljudski izraz za "*kačjega pastirja*" je običajen v seznamih besed in v slovarjih narečij. Do sedaj je bilo v evropskih jezikih zabeleženih okoli 2500 izvirmih nazivov zanj. Med njimi je okoli 100 izrazov, ki kažejo na kakršnokoli povezavo med kačo in kačjim pastirjem.

Zemljepisno je središče tega poimenovanja v srednji Evropi. Zunanje meje potekajo na vzhodu od jugovzhodne meje Slovenije preko zahodne Hrvaške, najbolj zahodnega dela Madžarske, Avstrije, Češke, Slovaške, večjega dela Nemčije, do Baltika in Norveške; na zahodu preko Slovenije, Furlanije, seveme Italije (Piemont) do južne Francije; na jugu od Provanse do Sredozemskega morja, Languedoca in Katalonije; na severu pa sega od zahodne Švice preko Savoje do Limousina. Bretanija, Cornwall, Wales in Anglija (v Veliki Britaniji) tvorijo ločeno enoto. Izven tega ozemlja so taki nazivi neznani.

Kot pogosto opazamo pri drugih etnografskih pojavih in ljudskih običajih, tudi poimenovanje kačjega pastirja v povezavi s kačo ni omejeno na določen jezik ali skupino jezikov. Videti je, da odseva neko mnogo starejšo kulturo, ki je prevladovala na tem področju, preden so se razvili sedanji jeziki. Pojavljanje teh nazivov se skoraj popolnoma sklada z razširjenostjo kulture žarnih grobišč iz